

עם הספר

בספר זה 'קהילות תאפילאלת/סג'למאסא' תיעד ד"ר מאיר נזרי מנהגים ואורחות חיים של קהילות היהודים בתאפילאלת. התיעוד כולל חומר כתוב וגדוש נתונים שהוא אסף בשקידה במשך שנים רבות, בשיחות בעל פה עם בני תאפילאלת ובנותיה. יש פרקים שצבר בהם שפע של נתונים, ויש פרקים שהחומר אינו מרובה, משום שרוב העדים כבר הלכו לעולמם.

התיעוד מלווה בפיוטים, בדרושים, בקינות ובפזמונים, שנכתבו בידי בני המקום או על אודותיהם בידי חכמים מחוץ לתאפילאלת. כאן הגדיל לעשות בהציעו ליצירות הללו ביאור והצגה פורטנית של המקורות שמחבריהן שאבו מהם השראה. היצירות האלה מוסיפות ממד בעל ערך לחומר המתועד.

יש להחזיק טובה מרובה למחבר שנטל על עצמו את מלאכת התיעוד שדורשת שקידה, דבקות במטרה ודיוק מרובה בהגשה. התיעוד הוא המסד שעליו נבנית כל חקירה, ומי שיבוא לחקור את אורחות החיים של בני הקהילות ופרקים בתרבותם, יוכל לעשות שימוש בתעודות ובעדויות שד"ר נזרי מגיש בספרו.

המחבר לא הסתפק בתיעוד של מנהגים ואורחות חיים, אלא שיקע בספרו גם חקירות מקיפות. אין לך פרק מפרקי הספר שאין בו בירורים וחקירות. דוגמה אחת מני רבות הם הפרקים על מנהגי החתונה ועל חופת הנעורים. תוך תיאור הממצאים בתאפילאלת יש התחקות גם על תופעות מקבילות במקומות אחרים ובירור של הרקע לצמיחתן בידענות ובהירות המתבקשת.

מנהגי הקהילות הללו שישבו באזורי הפריפריה, הרחק מהמרכזים היהודיים במגרב מאופיינים בהרבה קווי ייחוד. ויש מנהגים שנתקיימו רק בקהילות הפריפריה ונעלמו מכבר בקהילות המרכזים הגדולים, כגון הקהילות בערים פאס, מפנאס ומראכש. ד"ר נזרי טרח ומצא מסרנים אותנטיים, שעדיין זכרי המנהגים בקהילות היו ידועים להם היטב, וחלקם היו עדיין נטועים בהוויתם. עם המסרנים הללו נמנות גם נשים ידעניות וחכמות.

ספר זה מצטרף לחומרים ההולכים וגדלים החושפים את תרבותן של קהילות תאפילאלת, שהתפרסמו בעשורים האחרונים בידי מתעדים ובידי מתעדים-חוקרים. אין ספק, שמי שיידע לעשות שימוש זהיר ושקול בחומרים, שד"ר נזרי חקר, תיעד ומפרסם בחיבור הזה, עשוי להיות נשכר ויוכל להרים תרומה חשובה לחקר תולדות הקהילות. ואל יהא הדבר הזה קל בעינינו, מדובר בקהילות שכבר נעקרו ממקומן לפני כיוכל שנים, ורוב יודעי מסורותיהן ומנהגיהן הלכו לבית עולמם, וגם המעטים שהותיר אלקינו לפליטה הולכים ועוברים מן העולם.

יש לקוות שגם הספר הזה – כחיבורים של מתעדים וחוקרים אחרים שעסקו ועוסקים ביהדות המגרב – ידרבן אנשים אחרים בארץ ובחו"ל להוסיף תיעוד לתיעודו. במיוחד יש ליישר את חילו של ד"ר נזרי על כל אשר עשה בחיבור הזה, ולאחל לו שישלים את כתיבת שני הכרכים המתוכננים אחרי הכרך הזה.

משה בר־אשר

דברי הערכה

ספר זה אמור היה לצאת בהוצאת מכללת ליפשיץ בירושלים שעמדתי בראשה, אבל נתגלגלה הזכות לידיה של הוצאת אוניברסיטת בר־אילן להוציא לאור את המחקר הגדול של מכובדנו, ד"ר מאיר נזרי הי"ו, וזכות גדולה נתגלגלה לידי המחבר להוציא את מחקרו בהוצאת בר־אילן הנחשבת להוצאה יוקרתית ביותר. מחקר חשוב זה מעיד על מחברו, שהוא חוקר העמל מאוד להציל ממסרנים עדויות אותנטיות ולהעמיק בחדירתו אל השורשים גם מכתבי יד ישנים. כחבר סגל ההוראה במכללתנו נודע ד"ר נזרי בהארט החומר הנלמד ובהאהבתו על תלמידיו. במאמריו הרבים ובשיעוריו הטובים הוא מאיר לארץ ומנחיל לרבים את המורשת המפוארה של יהדות מרוקו. מחברנו מגלה בכתיבתו הרהוטה ומלאת העניין, ידיעה רחבה, בקיאות עצומה והבנה יתרה בכל דבר ועניין, ונהירין ליה שבילי תאפילאלת/סג'למאסא, מנהגיה והליכותיה.

בספר מקיף זה על קהילות יהודיות בתאפילאלת, העמיק רבי מאיר לחקור ולדרוש, לתעד ולאסוף מידע בכלים מכלים שונים כדי להביא בפני הקוראים תמונה מהימנה ושלמה של מנהגי הקהילות במעגל האדם מן הלידה ועד לפטירה. ניתן לקבוע, כי זה המחקר המקיף ביותר שנעשה על קהילה גדולה באזור כלשהו במרוקו, לאורך תקופה של כ־150 שנה. וקול מבשר ואומר המחבר, שבדעתו להמשיך בע"ה את מפעלו גם לתיאור אירועי מעגל השנה.

ונחתום בברכה למכובדנו ד"ר מאיר נזרי, שיהל אורו במלוא הדרו ויזכה להשלים את מחקריו המאירים את מורשת בית אבותינו לכל בית ישראל.

חבר אני לכל אשר יראוך,

יעקב הדני

לפנים, ראש מינהל החינוך הדתי בישראל ומנהל מכללת ליפשיץ